

Jan Montowski

Martyrologia adwokatów bydgoskich w latach 1939-1945 wystąpienie dziekana w Katedrze bydgoskiej

---

Palestra 51/5-6(581-582), 371-373

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

nansowemu Naczelnej Rady Adwokackiej w Warszawie oraz staraniom komitetu organizacyjnego w składzie: dziekan adw. **Jan Montowski** (przewodniczący), wicedziekan adw. **Stanisław Sobieszkański** (wiceprzewodniczący) oraz pomysłodawca projektu – adw. **Maciej Dzierżykraj-Lipowicz** (sekretarz).

Przebieg uroczystości relacjonowany był przez wszystkie lokalne media.

MARTYROLOGIA ADWOKATÓW BYDGOSKICH W LATACH 1939–1945 WYSTĄPIENIE DZIEKANA W KATEDRZE BYDGOSKIEJ

W ubiegłym roku obchodziliśmy 60. rocznicę zakończenia wywołanej przez hitlerowskie Niemcy II wojny światowej. Dla bydgoszczan wojna rozpoczęła się już 2 września 1939 r. bombardowaniem miasta i niemiecką dywersją 3 września. Zajęcie przez Wehrmacht Bydgoszczy 5 września 1939 r. rozpoczęło krwawą okupację, zakończoną dopiero 24 stycznia 1945 r.

Od pierwszych dni niemieckiej okupacji bydgoscy adwokaci dzielili los współobywateli pozbawianych majątku, wysiedlanych, więzionych, zsyłanych do obozów koncentracyjnych oraz mordowanych w publicznych i niejawnych egzekucjach.

Pośród 55 adwokatów należących w 1939 r. do Pomorskiej Izby Adwokackiej w Toruniu, a wykonujących swój zawód w Bydgoszczy, 15 nie doczekało zakończenia wojny.

Im to poświęcony jest odsłaniany podczas dzisiejszej uroczystości KAMIENŃ MEMORIALNY, który ma przypominać nam wszystkim o złożonej przez nich ofierze życia.

Antoni Bloch. Adwokat bydgoski od 1927 r. Zmobilizowany w stopniu porucznika rezerwy, wziął udział w wojnie obronnej w Armii Pomorze gen. Władysława Bortnowskiego. Poległ 17 września 1939 r. w Czeremnie k. Gąbina i tam został pochowany ze swoimi podkomendnymi w kwaterze wojskowej miejscowego cmentarza parafialnego.

Janusz Budzyński. Doktor praw. W 1919 r. pracował w Podkomisariacie Naczelnej Rady Ludowej na Obwód Nadnotecki w Bydgoszczy. W 1920 r. zaangażowany był w działalność Głównego Komisariatu Plebiscytowego w Bytomiu. Od 1923 r. prowadził kancelarię adwokacką w Bydgoszczy. Aresztowany w nieustalonych okolicznościach, zginął w 1941 r. w obozie koncentracyjnym w Auschwitz (Oświęcim).

Adolf Felberbaum. Doktor praw. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości był w 1920 r. sędzią Sądu Powiatowego w Chojnicach. Od 1921 r. działał w miejscowym gnieździe Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”. W 1927 r. otworzył kancelarię adwokacką w Bydgoszczy. Był członkiem samorządu bydgoskiej gminy żydowskiej. Należał do ścisłego kierownictwa miejscowego oddziału Organizacji Syjonistycznych w Polsce „Al Hamiszar”. Zginął prawdopodobnie wraz z rodziną w getcie we Lwowie.

Henryk Galuba. W latach 1933–1936 zajmował odpowiedzialne stanowiska w bydgoskiej prokuraturze. W lutym 1939 r. rozpoczął praktykę adwokacką w Bydgoszczy. Został rozstrzelany wraz z żoną w podbydgoskim Tryszczynie jesienią 1939 r.

Stanisław Gramatowski. Był adwokatem bydgoskim od 1922 r. Działał w samorządzie adwokackim. Od 1939 r. zasiadał w Okręgowej Radzie Adwokackiej w Toruniu, będąc jednocześnie delegatem tej Rady na obwód Sądu Okręgowego w Bydgoszczy. Aktywnie działał w Polskim Związku Zachodnim. Został rozstrzelany w okolicach Bydgoszczy jesienią 1939 r.

Władysław Hering. W latach 1929–1932 był asesorem i sędzią w Sądzie Grodzkim w Bydgoszczy. Po wystąpieniu z sądownictwa otworzył kancelarię adwokacką. Jego nazwisko figurowało na przygotowanej przez Niemców tajnej liście proskrypcyjnej 65 bydgoskich osobistości, które należało aresztować po zajęciu miasta. Władysław Hering nie uniknął aresztowania i został zamordowany przez bydgoskie gestapo jesienią 1939 r.

Bolesław Maciejewski. Należał do tych bydgoskich adwokatów, którzy czynnie włączyli się do pracy konspiracyjnej wymierzonej przeciwko niemieckiemu okupantowi. Działał w bydgoskim Społecznym Stowarzyszeniu Samoobrony, którego skrót był kryptonimem stosowanym na użytek wewnętrzny przez Związek Walki Zbrojnej, przekształcony później w Armię Krajową. Do organizacji tej należeli również adwokaci Edward Rubenau i Wacław Świtalski. Po dekonspiracji został aresztowany 6 maja 1941 r. przez bydgoskie gestapo i rozstrzelany.

Roman Nowak. Bydgoski adwokat od lat 30. W nieustalonych okolicznościach wywieziony został do jednego z niemieckich obozów koncentracyjnych, gdzie zginął.

Edward Rubenau. W latach 30. był sędzią Sądu Grodzkiego w Bydgoszczy. Po złożeniu urzędu rozpoczął praktykę adwokacką. Za działalność konspiracyjną w Związku Walki Zbrojnej został rozstrzelany przez bydgoskie gestapo w maju 1941 r. razem z adwokatami Bolesławem Maciejewskim i Wacławem Świtalskim.

Zygmunt Sioda. Był powstańcem wielkopolskim, a następnie żołnierzem Wojska Polskiego, przeniesionym w 1922 r. do rezerwy w stopniu podpułkownika. W tym samym roku wpisany został na listę adwokatów i notariuszy w Bydgoszczy. Zasiadał w bydgoskiej Radzie Miejskiej. Był posłem na Sejm RP. Działał w samorządzie adwokackim. Udzielał się w Polskim Związku Zachodnim i wielu innych organizacjach społecznych. Po wybuchu wojny został aresztowany i osadzony w obozie koncentracyjnym Gross-Rosen, gdzie zginął w październiku 1944 r.

Marian Smockiewicz. Karierę prawniczą rozpoczął w 1934 r. w okręgu apelacji poznańskiej, orzekając jako asesor sądowy, między innymi w Sądzie Grodzkim w Inowrocławiu. W 1937 r. został adwokatem w Bydgoszczy. Był znanym i zasłużonym w mieście działaczem katolickim i społecznym. Zamordowany został przez bydgoskie gestapo jesienią 1939 r.

Władysław Śmigiełski. Był powstańcem wielkopolskim. Po ukończeniu studiów prawniczych w Poznaniu oraz aplikacji sądowej orzekał jako asesor i sędzia w Są-

dzie Grodzkim w Tucholi. W 1937 r. został adwokatem w Bydgoszczy. W 1942 r. osadzony został w jednym z niemieckich obozów koncentracyjnych, gdzie tego samego roku zginął.

Wacław Świtalski. Pod koniec lat 20. był sędzią Sądu Powiatowego w Bydgoszczy, a po złożeniu urzędu w 1930 r. rozpoczął praktykę w kancelarii adwokackiej. W czasie okupacji należał do działającego w Bydgoszczy Związku Walki Zbrojnej, poprzednika Armii Krajowej. 6 maja 1941 r. został aresztowany, a następnie rozstrzelany z innymi towarzyszami broni, wśród których znajdowali się wymienieni wcześniej adwokaci: Bolesław Maciejewski i Edward Rubenau.

Władysław Typrowicz. Doktor praw. Na początku lat 20. był sędzią w Sądzie Powiatowym w Bydgoszczy. Wkrótce został adwokatem i notariuszem. Pełnił funkcję prezesa lokalnego Związku Prawników oraz Koła Przyjaciół Harcerzy. Należał do Polskiego Związku Zachodniego. Z tych zapewne powodów znalazł się na wspomnianej niemieckiej liście proskrypcyjnej. Został rozstrzelany w okolicach Bydgoszczy jesienią 1939 r.

Roman Wawrowski. Nestor bydgoskiej palestry okresu międzywojennego. Zginął w 1941 r. w obozie koncentracyjnym Auschwitz (Oświęcim).

WSZYSTKIM IM DZISIAJ SKŁADAMY HOŁD
CZEŚĆ ICH PAMIĘCI!

Jan Montowski

IZBA WAŁBRZYSKA

JUBILEUSZ XXX-LECIA ADWOKATURY WAŁBRZYSKO-JELENIOGÓRSKIEJ

Idea zorganizowania jubileuszu 30-lecia istnienia Adwokatury Wałbrzyskiej powstała w trakcie Zgromadzenia Izby w październiku 2004 roku. Podjęta została uchwała, że obchody jubileuszu połączone zostaną ze Zgromadzeniem Izby w roku następnym i w ten sposób w odświętnych i uroczystych nastrojach obradowaliśmy w dniu 1 października 2005 r. w salach zamku Czocha koło Lubania, malowniczo położonym nad jeziorem o tej samej nazwie. Obiekt ten jest jednym z najpiękniejszych zabytków architektonicznych Dolnego Śląska, mającym swoją bogatą historię sięgającą od Średniowiecza do czasów współczesnych, w szczególności okresu II wojny światowej. Tu rozgrywały się zdarzenia historyczne o wręcz sensacyjnym przebiegu, co prezentuje w swoich programach i książkach Bogusław Wołoszański, a w kinie utrwalił obraz zamku film pod tytułem „Gdzie jest generał”. Historia skarbu ostatniego właściciela zamku do dzisiaj rozpala wyobraźnię licznych jego poszukiwaczy.

Rozpoczęcie jubileuszowych uroczystości poprzedziła działalność komitetu organizacyjnego, który pracował pod kierunkiem niżej podpisanego w składzie: adw.